

Prof. univ. dr.
MARILENA ULIESCU

Conf. univ. dr.
AURELIAN GHERGHE

DREPT CIVIL

DREPTURILE REALE PRINCIPALE

*Ediția a II-a
revăzută și adăugită*

Universul Juridic
București
-2011-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2011, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNȘOȚIT DE SEMNĂTURA
UNUIA DINTRE AUTORI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ULIESCU, MARILENA

Drept civil : drepturile reale principale / prof. univ. dr. Marilena
Uliescu, conf. univ. dr. Aurelian Gherghe. – Ed. a 2-a, rev. și adăug. -
București : Universul Juridic, 2011

ISBN 978-973-127-670-0

I. Gherghe, Aurelian

347(498)

347.22(498)

347.23(498)

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.665**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

Capitolul I

PATRIMONIUL ȘI DREPTURILE PATRIMONIALE

Secțiunea I *Noțiunea juridică de patrimoniu*

1. Considerații preliminare

Obiectul dreptului civil este format din raporturile patrimoniale și raporturile nepatrimoniale (numite și raporturi „*personal nepatrimoniale*”) stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziție de egalitate juridică¹.

Pentru definirea noțiunii de patrimoniu este necesară cercetarea raportului juridic civil, acesta din urmă cuprinzând trei elemente constitutive: *părțile*, *conținutul* și *obiectul*. Raportul de drept civil, ca orice raport juridic, este un raport social, adică un raport ce se stabilește între oameni, priviți fie în calitate de subiect individual, fie în calitate de subiect colectiv.

Părțile sau *subiectele* raportului juridic civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice apte de a fi titularie de drepturi și obligații civile.

Conținutul raportului juridic civil este dat de totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor civile pe care le au părțile, iar *obiectul* acestuia constă în acțiunile și inacțiunile la

¹ A se vedea G. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă Șansa S.R.L., București, 1994, p. 26; G. Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a III-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 6.

care sunt îndrituite părțile ori pe care acestea sunt ținute să le respecte, adică în conduita pe care o poate avea ori trebuie să o aibă părțile¹.

Drepturile subiective și obligațiile corelative pot fi *patrimoniale, adică au un conținut economic, și personal-nepatrimoniale, când nu au asemenea conținut*. Numai drepturile subiective și obligațiile civile, care au o valoare pecuniară prezintă relevanță pentru definirea noțiunii de patrimoniu.

În literatura juridică s-a evidențiat că cercetarea drepturilor subiective patrimoniale și a obligațiilor corelative poate fi făcută, fie *separat*, unul câte unul, ca aparținând unui anumit subiect de drept, fie *în totalitatea lor*, ca o universalitate juridică ce aparține unui subiect de drept, fără a mai avea în vedere identitatea fiecărui drept sau a fiecărei obligații în parte².

În decursul timpului, pentru a explica fundamentul juridic al patrimoniului, caracterele juridice și funcțiile acestuia, în doctrina juridică, noțiunii de patrimoniu i s-au dat explicații diferite care s-au constituit în adevărate concepții. Dintre acestea reținem două, mai importante: teoria personalistă a patrimoniului (teoria clasică) și teoria patrimoniului de afectare (teoria patrimoniului scop).

Teoria personalistă a patrimoniului, formulată de juriștii francezi Aubry și Rau, a avut o mare aderență până la începutul secolului al XX-lea și are la bază concepția individualistă a Codului civil francez. Conform acestei teorii, între persoană și patrimoniu există o strânsă legătură, astfel încât patrimoniu capătă caracterele esențiale ale personalității titularului, devenind astfel indivizibil și inalienabil. În sinteză, această concepție are ca fundament următoarele principii:

¹ A se vedea G. Beleiu, *op. cit.*, p. 64.

² A se vedea Tr. Ionașcu, S. Brădeanu, *Drepturile reale principale în Republica Socialistă România*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1978, p. 13.

- numai persoanele pot avea un patrimoniu;
- orice persoană are un patrimoniu;
- persoana nu poate avea decât un patrimoniu, care este unitar și indivizibil;
- patrimoniul nu poate fi separat de persoana căreia îi aparține.

Autorii Aubry și Rau au subliniat că patrimoniul reprezintă emanația personalității și expresia puterii juridice cu care este investită orice persoană¹.

Principala regulă care se desprinde din această teorie, aceea a *indivizibilității patrimoniului*, a permis, în perioada de început a economiei de piață, creditorilor să se îndestuleze, în scopul satisfacerii creanțelor lor, din toate bunurile ce aparțin debitorului. În cadrul economic și social respectiv, caracterul indivizibil al patrimoniului a constituit fundamentul angajării răspunderii nelimitate a întreprinzătorului în cadrul întreprinderilor existente la acea vreme, cu întreaga sa avere în raporturile cu creditorii. Regula indivizibilității patrimoniului reflectă un anumit stadiu de dezvoltare a economiei de piață. În timp această concepție a intrat în contradicție cu nevoile social-economice și a început să se resimtă necesitatea divizibilității patrimoniului.

Teoria patrimoniului de afecțaiune (teoria patrimoniului scop) a apărut la începutul secolului al XX-lea în Germania și a fost preluată apoi și de doctrina franceză. Potrivit acestei concepții unitatea drepturilor și a obligațiilor constituite ca o universalitate nu depinde de apartenența la o anumită persoană, ci de *scopul sau afecțaiunea* pe care titularul le-a dat-o acestora. Astfel, o asemenea universalitate poate constitui un patrimoniu distinct, independent de patrimoniul general al

¹ A se vedea C. Aubry, C. Rau, *Cours de droit civil français*, tome 6ème, Cosse, Marchal et Billard, Imprimeurs-Editeurs, Paris, 1873, p. 229-260.

fiecărei persoane (*Zweckvermögen*)¹. Deci, o persoană poate fi titulara mai multor patrimonii, fiecare patrimoniu fiind determinat de scopul, de afectarea dată de persoana respectivei mase de bunuri.

În concluzie, drepturile și obligațiile unei persoane constituie o universalitate nu pentru că aparțin acelei persoane, ci fiindcă titularul le-a dat o anumită destinație, le-a afectat unui anumit scop².

Această teorie corespunde necesității formării societăților comerciale în care fiecare acționar este reprezentat în limitele aportului adus – putând fi prezent în mai multe societăți – aceasta restrângând și răspunderea pentru datorii.

2. Noțiunea de patrimoniu în dreptul civil român

În legislația civilă română nu există o definiție a noțiunii de patrimoniu, deși Codul civil român de la 1864 face o serie de referiri la aceasta.

Astfel, art. 1718 C. civ. prevede că: „*Oricine este obligat personal este ținut de a îndeplini îndatoririle sale cu toate bunurile sale, mobile și imobile, prezente și viitoare*”. În concepția legiuitorului *îndatoririle, bunurile mobile și imobile, prezente și viitoare* constituie tocmai conținutul patrimoniului ca noțiune juridică.

Potrivit art. 781 Cod civil, creditorii defunctului pot cere separația patrimoniului defunctului de la acela al moștenitorului sau „eredelui”. Măsura este destinată să prevină confuziunea celor două patrimonii, care ar fi de natură să-l pună pe creditorul defunctului să vină în concurs cu cei ai moștenitorului și să suporte riscul eventualei insolvabilități a acestuia. Procedând în

¹ A se vedea J. L. Bergel, M. Bruschi, S. Cimamonti, *Traité de droit civil. Les biens*, LGDJ, Paris, 2000, p. 3-5.

² În cadrul acestei teorii se admite că pot exista patrimonii fără subiecte de drept (patrimoniu-scop) de exemplu, fundația.

acest fel, creditorul succesoral obține menținerea identității patrimoniului debitorului său și după decesul acestuia, identitate care va înceta, prin absorbirea în patrimoniul moștenitorului, numai după achitarea datoriilor succesiunii.

Noțiunea de *separație de patrimonii* mai este întâlnită în articolul 784 Cod civil și articolului 1743 Cod civil din materia privilegiilor.

Numeroase referiri la noțiunea de patrimoniu există în *legile civile speciale* referitoare la persoana juridică în general sau în legătură cu societățile comerciale.¹ Patrimoniul propriu permite persoanei juridice să participe la circuitul civil, îndeosebi în raporturile juridice patrimoniale, în nume propriu, și, totodată, să aibă o răspundere patrimonială proprie. De cele mai multe ori, patrimoniul este elementul care diferențiază o entitate ce are calitatea de persoană juridică de entitatea care nu are personalitate juridică; în practică, există entități care au organizare proprie și scop propriu, dar, în lipsa unui patrimoniu propriu, nu au calitatea de persoană juridică (este cazul, spre exemplu, al sucursalelor, nu însă și al filialelor, acestea din urmă având personalitate juridică deoarece întrunesc toate cele trei elemente constitutive).²

Noul Cod civil consacră noțiunii de patrimoniu, în general, trei articole (art. 31-33) în Cartea I, „Despre persoane”, însă nu definește în mod explicit patrimoniu, ci în art. 2324 alin. (1) redă conținutul art. 1718 C. civ.: „(1) *Cel care este obligat personal răspunde cu toate bunurile sale mobile și imobile, prezente și viitoare. Ele servesc drept garanție comună a creditorilor săi*”.

¹ De exemplu Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice [art. 26 lit. e)] sau Legea nr 31/1990 privitoare la societățile comerciale, modificată sau republicată (art. 146 sau art. 233).

² În acest sens, a se vedea G. Boroi, *op. cit.*, p. 521.

3. Definiția patrimoniului

În literatura noastră juridică patrimoniul a fost definit ca „*universalitatea raporturilor de drept care are același subiect activ și pasiv, în măsura în care aceste raporturi sunt evaluabile în bani prin efectul lor final, distincte fiind de bunurile la care se referă.*”¹ sau ca „*expresiunea contabilă a tuturor puterilor aparținând unui subiect de drept*”².

Profesorii Tr. Ionașcu și S. Brădeanu au definit patrimoniul ca „*totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, a bunurilor la care se referă aceste drepturi, aparținând unei persoane, ale cărei nevoi sau sarcini e destinat să le satisfacă*”³.

Recent în doctrină profesorul V. Stoica a susținut teoria potrivit căreia în noțiunea de patrimoniu ar intra numai drepturile și obligațiile cu conținut economic ca bunuri incorporeale. Potrivit acestei concepții „*patrimoniul este o noțiune juridică, deci o realitate intelectuală. Ca urmare, el poate fi format tot din elemente intelectuale, adică din drepturi și obligații patrimoniale, respectiv bunuri incorporeale, iar nu din bunurile materiale corporale*”⁴.

În ceea ce ne privește considerăm că *patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică (pecuniară), care aparțin unui subiect de drept (persoană fizică sau persoană juridică)*⁵.

¹ I. Miclescu, *Curs de drept civil. Restitutio*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 216.

² G. N. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale. Teoria patrimoniului. Clasificarea bunurilor. Drepturile reale principale*, București, 1947, p. 21.

³ Tr. Ionașcu, S. Brădeanu, *op. cit.*, p. 13.

⁴ A se vedea V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 6.

⁵ În acest sens, a se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a drepturilor reale*, Universitatea din București, 1988, p. 5; C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a II-a, revăzută și

Rezultă că *elementele definitorii* ale noțiunii juridice de patrimoniu sunt:

- drepturile subiective civile și obligațiile corelative ce îl compun sunt *patrimoniale*, evaluabile în bani;
- patrimoniul este compus dintr-un *activ* și un *pasiv*, iar *fungibilitatea* este fenomenul care face ca elementele componente ale acestuia să fie înlocuite prin altele;
- *numai persoanele fizice și persoanele juridice* pot avea un patrimoniu.

4. Elementele patrimoniului

Dacă patrimoniul cuprinde drepturile și obligațiile cu conținut pecuniar ce aparțin unei persoane, sunt înlăturate din cuprinsul lui *drepturile personal-nepatrimoniale* (de exemplu, dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la demnitate, dreptul la nume, dreptul la domiciliu, etc.).

Patrimoniul ca sumă de valori patrimoniale este alcătuit dintr-o latură *activă* și alta *pasivă*.

Activul patrimonial este format din toate drepturile subiective ce au valoare pecuniară, deci exprimabile în bani. Drepturile subiective civile patrimoniale se împart în drepturi reale (dreptul la proprietate asupra unui bun, dreptul de uzufruct asupra unui bun, etc.) și drepturi de creanță (dreptul de a primi prețul asupra bunului vândut, dreptul de a folosi bunul închiriat, etc.).

Din punct de vedere economic, activul poate fi împărțit în *capital* și *venituri*; capitalul (care reprezintă expresia valorică a bunurilor dintr-un patrimoniu) poate fi *productiv* (de exemplu, un imobil închiriat, o sumă de bani împrumutată care produce

dobândă etc.) sau *neproductiv* (un imobil neînchiriat etc.)¹. Veniturile reprezintă resurse periodice care sunt realizate de o anumită persoană și care fac să intre în patrimoniu valori apreciabile în bani.

Pasivul patrimonial este compus din datoriile (obligațiile, sarcinile) care pot fi evaluate în bani. Ele constau în *obligația de a da*, adică a transmite sau a constitui un drept real, în *obligația de a face*, adică de a executa o prestație pozitivă, de exemplu a preda bunul vândut, sau în *obligația de a nu face*, adică îndatorirea de a nu face ceva ce ar fi putut să facă dacă nu s-ar fi obligat la abținere, spre exemplu obligația proprietarului fondului aservit de a nu face nimic de natură a diminua sau îngreuna exercițiul servituții.

Dacă valoarea activului va depăși valoarea pasivului patrimonial, persoana va fi considerată *solvabilă*. Dimpotrivă, aceasta va fi considerată *insolvabilă* atunci când valoarea pasivului va depăși pe cea a activului patrimonial.

Secțiunea a II-a **Caracterele juridice ale patrimoniului**

5. Patrimoniul este o universalitate juridică

Patrimoniul reprezintă o universalitate juridică (*universitas iuris*) deoarece exprimă valoarea tuturor drepturilor patrimoniale și a obligațiilor patrimoniale, care aparțin unei persoane. Drepturile și obligațiile patrimoniale constituie un tot unitar, însă patrimoniul se prezintă ca o entitate juridică de sine stătătoare și distinctă de elementele sale componente. Prin urmare, patrimoniul, ca universalitate juridică, este și rămâne

¹ Pentru detalii, a se vedea C. Bîrsan, M. Gaiță, M. M. Pivniceru *Drepturile reale*, Institutul European Iași, colecția UTILIS, 1997, p. 9.